

Carl Henrik Carlsson, *Judarnas historia i Sverige* (Stockholm: Natur & Kultur 2021). 399 s.

Det har saknats ett modernt översiktsverk över judarnas historia i Sverige. Historikern Carl Henrik Carlssons *Judarnas historia i Sverige* utgör därför ett välbehövligt bidrag till detta studieområde. Han beskriver i denna bok hur den judiska befolkningen i Sverige har interagerat med varandra och med majoritetsbefolkningen och hur allt ifrån svenska judars församlingsliv till seder, yrkesliv och vardag har utvecklats och sett ut under olika tidsperioder. Boken är uppdelad i nio kapitel i vilka han kronologiskt skildrar hur judiskt liv har gestaltat sig i Sverige alltsedan 1770-talet fram till idag. Av boken framgår att det var först under det sena 1700-talet som judar fick tillstånd att bosätta sig i Sverige permanent utan att behöva konvertera till kristendomen. Såsom författaren beskriver tolererades judar i Sverige tills de fick fulla rättigheter 1870 så länge de "skötte sig" och ansågs vara "nyttiga" för det svenska samhället. När emancipationen trädde i kraft fick de bo i landet på i stort sett samma villkor som andra medborgare. Detta innebar dock inte att antisemitiska strukturer eliminerades i Sverige.

Det har existerat olika typer av konflikter både inom den judiska gruppen och mellan denna och majoritetssamhället. Trots detta hävdar Carlsson att judarnas historia i Sverige i grova drag kan beskrivas som en "framgångsberättelse" som innebär att relationen mellan den judiska befolkningsgruppen och majoritetssamhället historiskt sett kan betecknas som god. Vad Carlsson exakt menar med "framgångsberättelse" kunde dock ha förtydligats. Hans beskrivningar av judiskt liv i Sverige bygger på tidigare forskning men kapitlens framför allt deskriptiva karaktär resulterar i att hans egna resonemang tenderar att bli svårtydliga. I de flesta fall nämner han inte forskarna bakom forskningen i kapitlens brödtext. Detta medför att det ibland är svårt att urskilja hur Carlsson förhåller sig till denna och vad som är hans egna tillägg och kommentarer. Boken fungerar således väl som en mångfasetterad deskriptiv redogörelse för judarnas historia i Sverige. För att fylla funktionen som ett historiografiskt översiktsverk kunde dock den tidigare forskningen ha belysts och problematiserats mer explicit.

Vidare ger Carlsson exempel på hur den judiska befolkningen i Sverige aldrig har varit homogen. Detta eftersom det har funnits köns- och klasskillnader samt olika förhållningssätt till religion och tradition som har påverkat de många individernas liv. Hans skildringar illustrerar också att enskilda judar har haft olika integrationsstrategier och förhållningssätt till både den svensk-judiska gruppen och majoritetssamhällets krav och handlingar. Han påpekar dock att framför allt patriarkala strukturer som har existerat

i Sverige har resulterat i att det saknas substantiell dokumentation om tidig svensk-judisk kvinnohistoria.

Genom att lyfta fram exempel på enskilda judars öden och förklara hur olika grupper av judar med liknande bakgrund har försökt forma sina liv i Sverige bidrar Carlssons bok således till en nyanserad förståelse av svensk-judisk historia. Läsaren får insikt om svensk-judisk historia på både individ- och kollektivnivå vilket skapar ett djup i kunskapen som förmedlas. Carlsson förklarar exempelvis att invandring till Sverige från det ryska imperiet särskilt ökade från slutet av 1860-talet men att många judar inom denna grupp, eller som var barn till judar med östeuropeisk bakgrund, hade det svårare att bli accepterade som jämlikar både inom den judiska gruppen i Sverige och i det svenska samhället i stort. Han visar samtidigt hur enskilda judar inom denna grupp hade individuella levnadsöden som inte enbart påverkades och formades av deras identiteter som judar och östeuropéer utan också av faktorer som deras individuella familjesituationer, personlighetsdrag och ambitioner.

Sammantaget är Carlssons bok en imponerande skildring av judarnas historia i Sverige som kan rekommenderas både till forskaren och den allmänt intresserade. Informationen som tillhandahålls i kapitlet är riklig och välstrukturerad som är väsentligt då ett omfattande översiktsverk av detta slag ofta riskerar att bli svåröverskådligt. Carlsson har också valt en disposition som möjliggör för läsaren att genom innehållsförteckningen använda boken likt ett uppslagsverk för att slå upp en specifik period eller ett särskilt ämne.

Stockholms universitet

JULIA SAHLSTRÖM

Göran Salmonsson & Linn Spross, *Försörjningens förändrade former: Lönearbete och fattigvård under 1800-talet* (Lund: Arkiv förlag 2021). 227 s.

Arbetets former är och har alltid varit djupt inbäddade i inte bara ekonomiska institutioner och sociala relationer utan också i människors föreställningsvärldar. Under 1800-talet såg Sverige en radikal övergång från tidigmoderna former av arbete, från "den ojämlika relationen mellan husbonde och tjänare till det formellt jämlika arbetskontraktet mellan arbetare och arbetsköpare" (s. 19). Den arbetsmarknad som nu uppkom, ett samhälle där människor var fria att röra sig och fritt sluta avtal om arbete mot betalning, utgör fonden för Salmonssons och Spross *Försörjningens förändrade former*. Författarna är dock inte ute efter att studera arbetets former i sig. I stället är deras undersökning ett tankeväckande exempel på "ekonomisk föreställ-